

**Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta**

Constitutio Criminalis Josephina

Studentská vědecká a odborná činnost

Kategorie: magisterské

2014
VII. ročník SVO

Autor: Tomáš Petrus

estné prohlášení a souhlas s publikací práce

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do VII. ročníku Studentské vědecké a odborné společnosti (SVO) vypracoval samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla ani jako celek, ani z podstatné části dříve publikována, obhájena jako součást bakalářské, diplomové, rigorózní nebo jiné studentské kvalifikační práce a nebyla předložena do předchozích ročníků SVO či jiné soutěže.

Souhlasím s užitím této práce rozšiřováním, rozmnožováním a sdělováním ve veřejnosti v neomezeném rozsahu pro účely publikace a prezentace PF UK, včetně užití třetími osobami.

V dne

.....
Tomáš Petrus

Obsah:

0. Úvod
1. Historický kontext
2. Rozbor díla
 - 2.1. Jazyk a písmo
 - 2.2. Len ní textu a Index
 - 2.3. Komentá k vybraným kapitolám
3. Jedinec z pohledu procesu
 - 3.1. Postavení zjišt nce
 - 3.2. Tortura
 - 3.3. Význam trestu s p íhlédnutím k dob
4. Josefína z pohledu vývoje právní v dy
 - 4.1. Josefína jako kriminalistický návod
 - 4.2. Apela ní soud
 - 4.3. Právn - historický p ínos
 - 4.4. Zastaralost
 - 4.5. Problematika platnosti Caroliny
5. Záv r

0. Úvod:

Právo není nemenný spis předpisů a norem, právo žije a vyvíjí se společně s lidskou společností, stává se tak nenahraditelným pomocníkem při zkoumání vývoje lidského myšlení. Mnohé právní normy a postupy nám mohou dnes připadat primitivní, i nepochopitelné, přesto však hrály důležitou roli při utváření moderní právní vědy.

Tato práce se snaží podat obraz méně známého trestního zákoníku Josefa I., který byl po více než 300 let právními historiky opomíjen, popípad pouze okrajově zmíněn.

1. Historický kontext

Nacházíme se na začátku 18. století a domácí politická situace není pro mladého císaře jednoduchá. Íše je kvůli sporu o španělské dědictví ve špatné hospodářské situaci a narůstá nespokojenost poddaných. V Uhrách dochází k otevřenému povstání, v čele s Františkem II. Rákóczi. I přes tyto překážky dokáže Josef I. zavést mnoho reforem v oblastech hospodářství, práva a správy íše. Celková snaha o centralizaci a oslabení moci stavů v jednotlivých zemích je brzkým skolem panovníka přerušena. Pro české země je bezpochyby významný i císařský reskript z 18. ledna 1707, týkající se výuky inženýrství.¹ V mnoha ohledech lze vládu Josefa I. přirovnat k vládě Josefa II. a dá se tak hovořit o jisté formě osvícenského absolutismu již na začátku 18. století.²

Po stránce právní je na tom íše stejný, ne-li hůře než po stránce hospodářské. V Uhrách převládá právní obyčej, v Rakousku Hrdelní řád pro Dolní Rakousy (*Constitutio criminalis Ferdinanda*) a v zemích Koruny české mezi prameny práva patří Obnovené zřízení zemské, Deklaratoria a Novelty, Koldínův zákoník (*Práva moravská Království českého*) aj..³

Samotná Josefina (*Constitutio criminalis Josephina*) je vydaná roku 1707 jako zákoník s jednotnou působností pro všechny země Koruny české. Jednotná působnost vyplývá ze samotného úvodu: *Oznamujem wssem nassým w rným poslussným knížatum Stawum a Obýwatelum též poddaným d di něho králowstwj nasseho Českého a k n mu p iwt leným zemj Margkrabstwj Morawského a Knjžetstwj Slezského W rným Milým Duchowniho a Swdského Stawu gakého koliw powolánj ádu neb Dustogenstwj gsau nassý Cýsa skau a Králowskau Wisost a w bec wssem w d ti dáwáme*.⁴ Roku 1708 je Josefina přeložena do češtiny apela ním radou Kašparem Janem Kupcem z Bílenberka.⁵ Zákoník však nemá derogativní charakter⁶ a jeho cílem není platné právo ani tak mnit, jakožto ho spíše ucelit a upravit, zejména pak po stránce procesní.

1 Reskript císaře Josefa I.

2 URFUS, Valentin. *Císař Josef I.: nekorunovaný Habsburk na českém trůně*

3 MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*.

4 Předmluva

5 Privilegium

6 Předmluva

2. Rozbor díla

Při rozboru díla se práce zaměřuje zejména na tři roviny: Rozbor jazyka a písma, členění textu a popis vybraných kapitol. Cílem není rozbor celého díla, ale podání obrazu díla jako celku se zvláštním důrazem na vybrané části.

2. 1. Jazyk a Písmo

Příklad Kašpara Jana Kupce z Bílenberka využívá dobovou češtinu, která je i dnes dobře čitelná. Nejdůležitější odlišnosti v gramatice jsou v použití písmen g (teno j), ss (teno š), w (použití dnešního v). Kromě češtiny se v díle vyskytuje i latina. Většina právních pojmů neměla v té době pevný český ekvivalent, použití latiny je tedy pochopitelné.

Pro účely práce je většina pojmů citována v původním znění, položeny jsou pouze 2 pojmy:

1) Právo (p v. Práwo) ve významu soudu a přidružených instancí.⁷

2) Zjištění (p v. z gistenec) ve významu obviněného, obžalovaného i odsouzeného.

Výtisk, který je výhradním zdrojem této práce, využívá gotický švabach a humanistickou antikvu, která si však místy zachovává prvky švabachu. Švabach je použit pro většinu textu, kdežto antikva má jenom minoritní zastoupení v podobě latinských právních pojmů. Z dnešního pohledu je švabach obtížně čitelný, ve své době se ovšem jednalo o písmo zjednodušené a velice dobře čitelné, které se v českých zemích používalo až do 19. století.⁸

2. 2. Členění textu a Index

Josefína je i z novodobého pohledu velice přehledně členěna. Text je členěn na privilegium, předmluvu, 23 artiklů, rejstřík, soupis členů apelacího soudu, index a závěrek. V hlavičce stránek všech artiklů se nachází číslo stránky, číslo artikulu a čísla paragrafů, které daná stránka obsahuje. Stránky privilegia, předmluvy, rejstříku a indexu nejsou očíslovány.

⁷ Pro účely odlišení je v tomto významu Právo psáno s majuskulí v prvním písmenu.

⁸ KAŠPAR, Jaroslav. *Úvod do novověké latinské paleografie se zvláštním zretelem k českým zemím*

Index:

Co Saud Práva Utrpného neb hrdelnjho gest a na gaky sp sob weden býti má.	1	1
Kterak Právo hrdelnj obsazené býti má spolu Sp sobem neb formuli P isahy p isedicých.	2	3
Co a gak po spáchané Zlo innosti gak w žalobnjm (které mjstem exprivilegio, vel exemptione dowoleno gest) tak taky vyhledáwagi nem Práv dáti a pokra owati se má?	3	6
O skute nem Gimánj a ugiss owánj udaného.	4	10
O Wyzdwjženj Skutku Zlo innosti neb Corpore delicti, spolu Sp sobem neb formuli P isahy.	5	13
Gak po ádný Examen, neb dotaz s Gistencem konati se má.	6	23
Kterak Právo vyhledáwagi né se chowati má když Zlo inec utekl aneb udanj Spole njcy p ed rukami negsau?	7	27
O Pr wodu Zlo innosti by by Zlo inec skute n gat byl neb ne.	8	28
O Wyslissánj Sw dk w.	9	28
Které Osoby Sw domj dáti mohau?	10	31
O bezpe ném Pr wodu neb Kleitu de Salvo Conductu.	11	31
Kdy? A gake Obranyneb Odpow di z Gistency se dowolugi.	12	33
O Obtžnosti z Gistence.	13	34
Gakým sp sobem provedené vyhledáwagi né Acta, neb Spisy spolu s žádáním Nau enj Královskému Wrchnjmu Práwu odeslaná býti magi?	14	43
Kterak z Gistenec v W zenj držán a chowán býti má?	15	44
O Práwu Utrpnem.	16	45
O Potazých neb Okolostogi nostech Zlo innost zmenssugicých.	17	52
O Potazých a Okolostogi nostech Pokutu zmenssugicých.	18	53
Gakým sp sobem Zlo incowé podle zaslaužilosti a gich Okolostogi nosti ž trestánj byti magi?	19	55

O Executi, a skute nem po Nálezých Utwrzených trestánj a Pokutowánj.	20	79
O wzatem odwołánj a pohledávánj Milosti.	21	82
O Nákladech a Autratách w hrdelnjch a utrpných Rozep ech.	22	84
O Mzd a Platu Saudnjch.	23	85

2. 3. Komentář k vybraným kapitolám

Předmluva:

Předmluva Josefiny obsahuje promulgaci zákoníku se zdůrazněním místní působnosti na zem Koruny české (tj. Království české, markrabství moravské a knížectví slezské). Nacházíme se v době, kdy je Bůh považován za zdroj moci a panovník za jeho vykonavatele, legitimitu můžeme tedy vyvodit z pasáže „*My Josef z Boží Milosti...*“⁹ legalitu pak potvrzují panovníkovi tituly jmenované ve zbytku odstavce. Mimo jiné obsahuje předmluva i zřízení apelačního soudu na Pražském hradě, který má pomoci při nejasnostech a komplikovaných sporech. V závěru je poté zdůvodněno vydání Josefiny.

I. Artikul:

Artikul volně navazuje na konec předmluvy a zdůrazňuje význam hrdelního práva jako nezbytného prostředku k udržení pořádku a práva a má z dnešního pohledu spíše podpůrný charakter teleologických norem. Např. *Aby skrze prohlížení Trestu zločinosti w zřetel nepříslí a Zločinové tudy k w tšším Neprawostem posylní nebyli.*¹⁰

II. Artikul:

Artikul se zabývá pravomocí rozhodovat v hrdelních případech, obsazením Práva po stránce personální, ale i po stránce odpovídajících nástrojů.

V době uvedení Josefiny neexistuje jednotná soustava soudů, zákoník ponechává pravomoc rozhodovat v hrdelním právu soudům, které již před vydáním.¹¹ Tyto instance poté mají povinnost spravovat *Znamení Poprawního Práva* (to jest šibenice/stínadla aj.¹²)

9 Začátek předmluvy

10 Úvod 1. Artikulu

11 První odstavec 2. Artikulu

12 §1 2. Artikulu

Právo má být obsazeno editelom soudu (*Director*) a nejmén 9 osobami, které by nemly být se zjištnem nijak spojeny (výslovn je zakázán p íbuzenský vztah a jakýkoliv prosp ch osob z rozsudku – pomsta, zisk).¹³ lenové Práva poté musejí složit slib (tzv. *Formula*)¹⁴, takto ádn obsazené Právo má zadržovací, vyšet ovací a vykonávací pravomoc.¹⁵

Krom této komise je Právo povinno zajistit i písá e¹⁶, rychtá e/žalá níka , aj.¹⁷ a ve zvláštních p ípadech, s p íhlédnutím k oby ej m, taky zvláštního ú edníka.¹⁸

Navzdory otev enému použití tortury a špatnému stavu žalá je v Josefín kladen d raz na ist ú elné mu ení, nikoli samovolnou brutalitu. Zárove se striktn zakazuje v zn né osoby okrádat.¹⁹

Obsazení Práva byla na svou dobu pom rn složitá v c a tak zákoník p ímo dovoluje zap j ování soudc a soudních z ízenc mezi jednotlivými Právy.²⁰

III. Artikul:

Jak jsem již d íve zmínil, tak Josefína nemá deroga ní charakter v celém svém rozsahu a sama potvrzuje platnost Zemských z ízení, M stského práva a jiných oby ej a zp sob .²¹ Up esn n je zp sob a pr b h procesu, zákoník po ítá s tím, že proces zapo íná na základ udání. Obvin ná osoba se nazývá zjištnec a nemá tém žádná práva, je zde však n kolik výjimek, z nichž nejvýznamn jší je právo žádat o jméno udavatele. Když je však udavatel osobou, které se in p ímo netýká, m že požádat o uchování jména v tajnosti.²²

Právo poté p istoupí k *wyhledági nosti we egné (Inquisitio Generalis)*, jedná se o otázky

13 §3 2. Artikulu

14 P esné zn ní v odstavci pod §3 2. Artikulu

15 §2 2. Artikulu

16 §5 2. Artikulu

17 §6 2. Artikulu

18 §4 2. Artikulu

19 §6 2. Artikulu

20 §7 2. Artikulu

21 §1 3. Artikulu

22 §6 3. Artikulu

b žného charakteru, jejichž smyslem je zjistit bližší informace o inu a zjištění.²³ Po *wyhledági nosti we egné m* že dojit k *wyzwjženj zlo inu* (rozsudku) nebo v případě *Potahu* (sporu) dochází k *obwzłásstnj wyhledáwagi nosti (Specialnj Inquisiti)*, jedná se již o otázky podrobnějšího charakteru, jejichž smyslem je vynutit přiznání.

Dležitou součástí celého procesu jsou svdkové, kteří mají pomoci objasnit *okolostogi nosti* (okolnosti) inu. Svdek musí na svém svdectví setrvat po celou dobu procesu²⁴ a je povinen před okolím tuto skutečnost tajit, aby se o ní nedozvěděl zjištěnc. Svdkci jsou předvolávání na žádost Práva a to zejména na základě svdectví jiných²⁵, dochází tak k jakési kaskádě, kdy se od jednoho svdka dozvídáme o dalším a tak dále.

IV. Artikul:

Rané 18. století je poád období feudalismu a hierarchizace společnosti, není tedy s podivem, že na to bere zřetel i Josefína z pohledu významu, uplatnění žaláře na vyšší stavy je omezeno a preferuje se stíhání na svobodě. Rozsah možností Práva při postupu s takovými lidmi však zákoník přímo neuvádí a pouze se odkazuje na již platné právo. Nastal-li by spor, je třeba požádat apelací soud o *Práwnj Nau enj* (radu).²⁶

Jednotlivá Hrdelní Práva mají jasně vymezenou územní sféru vlivu, kterou nesmí překročit, je však povinností příslušného Práva podezřelou osobu vydat, včetně všeho majetku použitého k provedení dané zločinnosti. Jedná se tedy spíše o pouhou formální žádost jednoho Práva druhému.²⁷

Při *gimanj* (braní do významu) má Právo prohledat samotného zločince i jeho dom.²⁸ Ihned po prohledání nastává výslech zjištěnce, který je slovo od slova zapisován *p sezným Pjsa em*.²⁹ Zákoník tento postupinivě odvolává se na větší pravděpodobnost přiznání zjištěnce při okamžitém výslechu (doslova: *...než když Zgjestenec dosti asu magjc nápotom swau*

23 §8 3. Artikulu

24 §12 3. Artikulu

25 §11 3. Artikulu

26 §1 4. Artikulu

27 §4 4. Artikulu

28 §7 4. Artikulu

29 §8 4. Artikulu

*Zlo innost skrze wymisslené Lže a p edsewzatau twrdossynost p ikreywá).*³⁰

V ci nalezené u zlo ince se vrátí p vodním majitel m (v p ípad odcizení), p ípadn se použijí na zaplacení procesu, zbude-li n co, náleží oprávn ným d dic m. Není-li žádný d dic, propadá tento zbytek na výživu v z .³¹

V. Artikul:

*Wyzdwiženj Skutku Zlo innosti (Corpus Delicti) nic giného negnj než po ádné Práwnj dotazowánj spáchané zlo innosti.*³²

Celý proces je postaven na výpov dích a dotazování, které zjišt nce asem donutí k p iznání. Podp rný charakter mají i *známenj t la (facti permanentis)*, hlavní z nich je nástroj, který byl ke skutku použit, není-li k dispozici, je nahrazen kopií, která je vyhotovena na základ 4 sv deckých výpov dí.³³ *Skutky pomjgegicý (Facti transeuntis)* mají charakter pouze symbolický jako sou ást výpov dí.

Josefína je celá proložena procesním právem, v jistých paragrafech se ovšem dá mluvit až o *kriminalistických návodech*³⁴. Základní vyšet ovací komisi Práva je skupina skládající se z písa e a dvou právních osob, ta má za úkol prozkoumat t lo a nástroj³⁵, p ípadn jed a áry³⁶ k inu použité. Nacházíme zde i institut znaleckých posudk .³⁷

VI. Artikul:

Jak již bylo zmín no, proces stojí na výpov dích a dotazování, které musí spl ovat pat i né náležitosti. U lov ka hluchého je ústní dotazování nahrazeno písemným, v p ípad

30 Konec §8 4. Artikulu

31 §5 4. Artikulu

32 1. Odstavec 5. Artikulu

33 §4 5. Artikulu

34 URFUS, Valentin. *Císa Josef I.: nekorunovaný Habsburk na eském tr n*

35 §2 a §3 5. Artikulu

36 §5 5. Artikulu

37 §13 5. Artikulu

negramotnosti se postupuje ke komunikaci pomocí bezpečných znamení.³⁸ Celé dotazování je pečlivě zaznamenáváno a to až do absurdních detailů jakými jsou například různé barvy a strach.³⁹ Dále pak Josefína nahazuje zapisování odpovědí pouze v první osobě a má tímto paragrafem derogativně nadivější obyčejné užívání této osoby.⁴⁰ Otázky nesmí slibovat milost nebo hrozit mučením, stane-li se tak, jedná se o nepravňé otázky, které nesmí být použity.⁴¹ Klíová je i nevhodnost zjištění během celého procesu, zjištění nesmí klást sám otázky, nesmí v dít na co bude tázán a nesmí odpovídat skrze *Právního Pjetelé* (Advokáta).⁴² Josefína po itá i s ml ením zjištění a nahazuje pohr žku, ml í-li dál, musí se Právo obrátit na apelací soud.⁴³

VII. Artikul

Stalo by se, že by zjištění utekl, je právo povinno se po n m ptát a zjistit, jak se tak stalo. Nacházíme zde opět draz na zpsobné a vrné lidi, které má právo povinnost zajistit.⁴⁴

IX. Artikul:

Sv dectví je podmíneno p ísahou, od které není oprošten ani vrchnosti. P ísaha funguje jako pomyslná pojistka, která má odradit sv dky, aby sv d ili proti zjištění pro sv j vlastní zájem, a kv li pomst i zisku.⁴⁵

Výpov di sv dk jsou zaznamenávány stejně pečlivě jako zjištění.⁴⁶ Stane-li se, že sv dectví nekoresponduje s výpov dí zjištění, dochází k *selenj*, kdy je před Právo p iveden sv dek i zjištění a je jim před ítáno, co vypov d li.⁴⁷ Sv dek je povinen podpisem potvrdit svoji výpov .⁴⁸

38 §6 6. Artikulu

39 Tamtéž

40 Tamtéž

41 §3 6. Artikulu

42 §8 6. Artikulu

43 §7 6. Artikulu

44 §3 7. Artikulu

45 §3 9. Artikulu

46 §4 9. Artikulu

47 §6 9. Artikulu

48 §7 9. Artikulu

X. Artikel:

Je kladen velký důraz na v rohodnost sv dectví a tudíž i sv dka samotného, sv d it nemohou d ti, blázni, zlo inci, lide s procesem významn spojení aj.

XI. Artikel:

Josefína umož ůje i stíhání na svobod (*Gleyt* neboli *Salvus Conductus*), rozhoduje o n m apela ní soud. Právo má však i p es na ízení apela ního soudu možnost, takového lov k vrhnout do žalá e, dojde-li k podez ení, že by mohl uprchnout.⁴⁹ Osoba obda ená tímto privilegiem je povinna se podle toho i chovat (nap . nesmí obdarovávat sv dky).

XII. Artikel:

Zjišt nec není b hem procesu považován za stranu, ale za p edm t, jeho práva jsou na základ toho velice omezena. *Práwnj p ítel* je k zjišt nci p ipušt n až po výslechu⁵⁰, zjišt nec nem že klást sám otázky, m že však sd lit n které skute nosti, které Právo m že vzít v potaz.⁵¹

XIII. Artikel:

Zákoník zlo innosti podrobn vyjmenovává a m žeme tak nabývat dojmu, že je zde primitivní zárodek zásady *Nullum crimen sine lege*, bohužel tomu tak není. První závažnou trhlinou je místy pouhý demonstrativní vý et in s odkazem na analogii práva.⁵² Druhou a závažn jší trhlinou je postihování arod jnictví.⁵³ Na kouzla a áry je kladen zvláštní d raz, zejména v p ísn jším použití tortury a rychlejším pr b hu procesu a následné pokuty, což je zd vodn no chytrostí zlého ducha.

49 §3 11. Artikulu

50 §1 12. Artikulu

51 §2 12. Artikulu

52 §19 13. Artikulu

53 §4 13. Artikulu

Zákoník poskytuje opravdu barvitý popis zlo inností a uvádí krom závažn jších zlo inností (jako jsou mordy, zlo innosti proti bohu a krvi) také zlo innosti mén závažné (nap . falšování pen z⁵⁴).

XIV. Artikul:

Právo je povinno proces pe liv dokumentovat a poté ho i archivovat.⁵⁵

V p ípad nejasností b hem procesu nastupuje tzv. *Žádost o Nau enj* (žádost o radu). Právo odešle p íslušné spisy k apela nímu soudu na Pražském hrad , ten je složen z právních odborník a poskytuje ešení pro konkrétní p ípady. Tyto spisy musí být opat eny pe etí a musí obsahovat všechny *okolostogi nosti i vyhledáwagi nosti*.⁵⁶

XV. Artikul:

V zení není ve v tšin p ípad forma trestu, ale pouze vazba - jistota, že zjišt nec p ed rozsudkem neuter e. Žalá raného 18. století je však vazbou nesmírn krutou, Josefína se snaží o jisté zlepšení tohoto stavu.

V zení mají být v takovém stavu, aby nebyla smrt zjišt nci p íjemn jší než doba v n m strávená.⁵⁷ Zjišt nec má právo na léka skou pé i⁵⁸ a zajišt nou výživu, když si ji nem že zajistit sám.⁵⁹

54 §6 13. Artikulu

55 §3 14. Artikulu

56 §1 14. Artikulu

57 §3 15. Artikulu

58 §2 a §4 15. Artikulu

59 §5 15. Artikulu

XVI. Artikul:

Zákoník stanoví tři skupiny lidí:

- 1) Lidé, kterým se nesmí ani hrozit torturou (tuhé, ženy v šestinedělí, na rozumu nedostateční, hluchí, nemocní a vyšší stavu).⁶⁰
- 2) Lidé, kterým se smí torturou hrozit, ale nesmí se použít (nezletilí).⁶¹
- 3) Lidé, kteří jsou způsobilí torturu podstoupit (ostatní).

Tortura nemá způsobit závažné zranění⁶², nesmí být tvrdší než samotný trest, aby se zjištění nečinilo nepříjemné.⁶³ Plocha musí být ve stavu, který torturu umožní, stalo by se, že se během vykonávání utrpného práva jeho stav zhorší, výsledek konání a zjištění nečinilo musí být uveden zpět do stavu, který umožní opětovné užití tortury.⁶⁴

Mučení jsou přítomni popravčí, písaři a členové soudu⁶⁵, celý proces je pečlivě dokumentován, zapisuje se výpovědi, změna barvy, úroveň mučení aj.⁶⁶

Existuje pět stupňů tortury:⁶⁷

- 1) Šňorování
- 2) Pale nice
- 3) Šroubovací boty
- 4) Žebřík
- 5) Oheň

Zjištění nečinilo, nesmí v důsledku, kolik stupňů tortury se má vykonat, všech pět stupňů se naizolovat jenom u obzvláště závažných případů.

Josefína se snaží užití tortury omezit, zjištění nečinilo jsou nejdříve ukázány mučnickými nástroji a je

60 §1 16. Artikulu

61 §2 16. Artikulu

62 §3 16. Artikulu

63 §22 16. Artikulu

64 §11 a §19 16. Artikulu

65 §4 16. Artikulu

66 §12 16. Artikulu

67 §8 16. Artikulu

vyzván, aby se sám p iznal p ed zapo etím tortury.⁶⁸ Je-li t eba k tortu e skute n p istoupit, pak mají p ednost ženy a slabší jedinci, od kterých lze o ekávat brzké p iznání.⁶⁹ Výslech se koná na la no⁷⁰ a trvá obvykle p l dne, výjime n m že být rozd len do 2-3 dní.⁷¹

Vydrží-li zjišt nec celou torturu bez p iznání, má se Právo obrátit na apela ní soud.⁷²

XVII. Artikul:

Jako poleh ující *okolnostogi nost* je brán mladý v k (do 18 let u chlapc a do 15 let u dívek), vysoký v k, který je d tství podoben⁷³, závažná duševní nemoc⁷⁴, hloupost (pouze u p ípad , které jsou zakázané objektivním právem, ale nejsou v rozporu s p irozeným právem)⁷⁵, opilství (pouze neplánoval-li sv j in již p ed opitím a neu inil tak zám rn)⁷⁶, chyb jící *Corpus delicti*.⁷⁷

Mezi poleh ující *okolostogi nosti* poté od uvedení Josefiny nepat í urozenost krve, p ímluva, p átelství aj., zákoník má v tomto op t deroga ní charakter.⁷⁸

XVIII. Artikul:

Jako p it žující *okolostogi nost* je brána recidivita a větší po et provin ní najednou.

V p ípad dvou a více pokut hrdelních je brán ten nejt žší.

V p ípad hrdelní a menší pokuty sta í hrdelní pokuta.

V p ípad dvou a více nehrdelních pokut dochází ke s ítání.

68 §4 a §7 16. Artikulu

69 §21 16. Artikulu

70 §9 16. Artikulu

71 §10 16. Artikulu

72 §17 16. Artikulu

73 §1 17. Artikulu

74 §2 17. Artikulu

75 §4 17. Artikulu

76 §5 17. Artikulu

77 §8 17. Artikulu

78 §9 17. Artikulu

IXX. Artikul:

Zákoník je postaven na zásadě deterrence, tresty mají odstrašující účinek v zájmu celé společnosti a jejich cílem není náprava trestaného.

Tresty můžeme velice jednoduše rozdělit na dvě kategorie:

1) Hrdelní:

- Upálení: zejména u zločinů, zločinů proti bohu a zločinů státního zrádce.
- Setnutí: nejvyšší trest.
- Lámání kolem: u zvlášť ohavných zločinů.
- Roztvrcení: v tšinou vykonáván posmrtně.
- Oběšení: výsadní trest zločince a loupežníka.

2) Nehrdelní:

- Pokuta.
- Vymrskání.
- Vězení: u menších zločinů, délka je v tšinou do jednoho měsíce.
- Vyhnání.
- Utnutí úd: v tšinou doprovodný trest k hrdelním pokutám.

Právo má ovšem oproti širokému pole možností⁷⁹ a má se řídit i podle platných práv⁸⁰ (Městská práva aj.). V případě nejasností je možné požádat o radu apelací soud.

Trestá se potrat⁸¹ a homosexualita⁸², trochu paradoxní je poté trestání i sebevraždy⁸³.

Polehující *okolostogi nosti* mohou pokutu zmírnit (např. lovk usvedčený zločinů, který je mladý a který lituje svého zločinu, může být první sáta a až poté upálen. Stejně zmírnění platí i pro zločince, který pomáhá hasit oheň, který založil, a přizná se).⁸⁴ Jediné *okolostogi nosti*, které pokuty zbavují, jsou sebeobrana a neúmyslná vražda.⁸⁵

79 §32 19. Artikulu

80 §46 19. Artikulu

81 §11 19. Artikulu

82 §19 19. Artikulu

83 §17 19. Artikulu

84 §3 19. Artikulu

85 §8 19. Artikulu

XX. Artikul:

Je nezbytné, aby bylo t sn p ed výkonem ve ejn oznámeno, o koho jde a ím se provinil. Zjišt n c musí na svém p iznání trvat i t sn p ed výkonem pokuty a stvrdit tak rozsudek (tzv. *um ít na tom, co vypov d l*). Josefína zakazuje oby eje rušící výkon pokuty (p etržení provazu, promáchnutí, slib manželství), jednou vy ená hrdelní pokuta musí být vykonána.⁸⁶ Jsou jenom dv skute nosti, které ji mohou ovlivnit. Žádost o milost odkládá výkon pokuty do doby vy ešení žádosti (lh ta 3x 14dní)⁸⁷ a nemoc odkládá výkon do uzdravení.⁸⁸

XXI. Artikul:

Zjišt nec má právo zažádat o p ezkum u apela ního soudu pouze p ed vynesním rozsudku.⁸⁹

Když v pr b hu procesu zjišt nec um e a není ješt vnesen rozsudek, je považován za nevinného a pochován podle toho. V p ípad úmrtí zjišt nce po vynesním rozsudku dochází k výkonu pokuty i na mrtvém t le (pokud je to možné). Onemocní-li zjišt nec, musí se p ed výkonem pokuty uzdravit.⁹⁰

86 §4 20. Artikulu

87 §1 21. Artikulu

88 §6 21. Artikulu

89 §3 21. Artikulu

90 §6 21. Artikulu

3. Jedinec z pohledu procesu

3. 1. Postavení zjišťovatele

Zjišťovatel je v průběhu procesu ve velmi špatné pozici a nemá reálnou možnost obhajoby.

Obviněný člověk není považován za stranu, ale za předmět procesu, v důsledku toho jsou jeho práva degradována na absolutní minimum. V zzení má být sice zacházeno tak, aby mu nebyla smrt milejší, dobová skutečnost tomu však mnohdy neodpovídá. Zjišťovatel má právo i na výživu a základní lékařskou péči, nutno podotknout, že opatření odpovídající době.⁹¹ Posledním právem zjišťovatele je odtajnění jeho udavatele, toto právo je však možno použít pouze, pokud byl udavatel přímo inem postižen.⁹²

Zjišťovatel je během *wyhledawagi nosti* označen za *inquisita* (vyslýchaného) a musí odpovídat jen na otázky, které jsou mu kladeny, má sice poté možnost požádat o další svdky, i navrhnout obsah otázek, avšak je závislý na Právu, jestli mu vyhoví. Tím odpadá reálná možnost obviněného na obhajobu.

Problematika nastává s otázkou odvolání se k apelačnímu soudu. Zjišťovatel sice má toto právo, avšak závisí na Právu, jestli skutečně spisy ke konzultaci odešle.

Nevýhodné postavení zjišťovatele je poté dovršeno i celkovou nevdomostí a minimálními možnostmi právní pomoci. Obviněný nesmí v d t, jaké otázky mu budou položeny, nesmí v d t, kolik stupů tortury musí vydržet, i jména v tšiny svdků. *Práwnj p ítel* (z dnešního pohledu advokát) je k zjišťování puštěn až po výslechu a má velice omezené možnosti.

Josefína v tšinu t chto na ízení zd vod uje jako nezbytná k odhalení pravdy a omezení zapírání. Ve ejný zájem je tedy kladen výše než práva jednotlivce.

91 Tato práva jsou obsažena v 15. Artikulu

92 §6 3. Artikulu

3. 2. Tortura

Tortura i útrpné právo je z dnešního pohledu nesmírně krutý a nespolehlivý nástroj práva, je třeba ji však vykládat s přihlédnutím k době. Moderní kriminalistika neexistuje a hlavním usvědčujícím prostředkem je svědectví, pod jehož nátlakem se zjišťuje pohnětková zpráva. Důkazy mají předem stanovenou hierarchii, hmotné důkazy mají pouze podpůrný charakter a jsou nahraditelné svědectvím. Tento proces je ovšem problematický a náchylný k zneužití, nejdůležitějším důkazem je proto samotné pohnětkové zjištění, ke kterému lze dojít i použitím útrpného práva.

V žádném případě nesmíme torturu považovat za trest v právním slova smyslu, tortura je nástrojem práva, který má pomoci s vyzvižením pravdy. Nejedná se o svévolné mučení a mrzačení lidí, ale o cíleně vyvíjený psychologický i fyziologický nátlak, který má zlomit zjišťovatele v jeho zájmu. Komplexnost útrpného práva je zarážející, snaha zlomit jedince je propracována do nejmenších detailů:

1) Psychologická stránka:

Pohrůžka: Zjištění je první torturou pouze pohroženo a jsou mu podrobně popsány a ukázány jednotlivé mučicí nástroje. Samotná představa blízkého utrpení mnohdy stačí.

Celková nevědomost: Zjišťovatel netuší, kolik stupňů tortury musí podstoupit ani jak dlouho bude mučení probíhat, což podtrhuje jeho celkovou bezmoc.

2) Fyziologická stránka:

Doprovodné jevy: Zjišťovatel je před samotným útrpným výsledkem několik dní v znečištěných a velice špatných podmínkách dobových žalářů, což má za následek závažnou onemocnění. Mimo to podstupuje jedinec torturu hladový a celková tělesná upadlost je tím dovršena.

Samotná tortura: Je neuvěřitelné, jak kreativní dokáže být lidská mysl ve zvláště zvrácených případech. Vynalézavost a krutost mučicích

technik je dšivá. Josefína stanoví p t stup tortury.⁹³

- 1) Šn roování rukou: Mu enému byla svázána ob p edloktí provazem a postupn utahována.
- 2) Pale nice: Jedná se o dva železné pláty, mezi které se vložil palec. P i utahování plát docházelo asto až k rozdrčení kostí.
- 3) Špan lská bota: Obdoba pale nic, pláty mají hroty a nasazují se na lýtko.
- 4) Žeb ík
- 5) Ohe : Na r zná místa t la jsou p ikládána rozžhavená t lesa, v obzvláš p ísných p ípadech se poté jedná o rozžhavený ostrý železný hrot.

Existovali i jiné druhy mu ení, které u nás nebyly ve velké mí e užívány nap . železná panna, bi ování, trhání masa.

Mu ení by nem lo zanechat žádné trvalé škody a zran ní m la být zjišt nci vylé ena, s p ihlédnutím k mu ícím technikám se však jedná spíše jen o utopické p ání zákonodárce než vlastní skute nost.⁹⁴

Tortura byla ve své dob nezbytným nástrojem práva, které prosazovalo ve ejný zájem. Za každý zlo in, musel byl n kdo potrestán, nez ídka pak i nevinný lov k, který se pod nátlakem tortury p iznal i k in m, které neud lal.

3. 3. Význam trestu s p ihlédnutím k dob

Trestní právo st edov ku i raného novov ku preferuje ve ejný zájem nad právy a životem jednotlivce. V tšina trest je z toho d vodu hrdelních.

Pokuta, jak sám zákoník trest nazývá, má charakter odstrašení (deterrence), cílem není trestaného napravit, cílem je zastrašit zbytek spole nosti od podobného konání a zamezit mu tak. Tomu odpovídá i ve ejný výkon trestu, který se spíše podobá krutému divadlu. P ed výkonem je ve ejn oznámeno o koho se jedná, ím se provinil a jaká je jeho pokuta. Je podstatné, aby za každý trestuhodný in byl n kdo potrestán, i když se jedná mnohdy i o

93 §8 16. Artikulu

94 §19 16. Artikulu

nevinného, který se přiznal při použití tortury. Zásada deterrence je podtržena vystavováním trestů, případně jejich částí.

Tresty si pořád zachovávají rituální charakter. Příkladem budiž upálení, které vychází z oheň, osoba provinilá z trestu smrti a podobných závažných trestů je upálením vlastního těla.

Leč nám mohou tresty připadat nesmírně písne a kruté, je třeba se dívat na problematiku v širších souvislostech. Vyšetřovací metody jsou velice primitivní a je obtížné nalézt pachatele, případně ho usvědčit bez výpovědi. Trest odnětí svobody není dlouhodobě udržitelný, jelikož je problematické v zemi žít. Většina společnosti se živí zemědělstvím, na polích pracují i děti a staří lidé, přesto jsou časté hladomory. Přidání lovu, který je dlouhodobě neproduktivní je tedy dobově nepřípustná. Také je velice nepravděpodobné, že by v zemi v soudobém žaláři trest celý přežil.

Trest vyhnanství se na první pohled může jevit jako nejmírnější, ale není to tak úplně pravda. Dobová společnost funguje na jiných principech. Vesnice a menší města jsou malé a uzavřené komunity, integrace nového jedince, který byl vykázán jinou komunitou, je tedy téměř nemožná.

4. Josefína z pohledu vývoje právní v dy

4. 1. Josefína jako *kriminalistický návod*

Valentin Urfus ozna uje Josefínu místy až za *kriminalistický návod*⁹⁵ a nedá se s ním, než souhlasit. Po átkem 18. století je v tšina Práv obsazena právními laiky, lidmi s malým nebo žádným právním vzd láním, hlavním smyslem zákoníku je tak být mimo jiné i návodem, i u ebnicí, podle které mají taková Práva postupovat. Josefína je v této oblasti opravdu d sledná, uvádí konkrétní p ípady, p ísné postupy zapisování výslechu, ohledávání t la, ov ování vražedné zbran , jde dokonce tak daleko, že sama stanoví i mzdy pracovník Práva.

4. 2. Apela ní soud

Apela ní soud existuje již p ed vydáním Josefíny, jeho pravomoc je však zna n omezena. Apela ní soud byl z ízen roku 1548 Ferdinandem I., p vodn m l sloužit jako odvolací instance od všech ostatních soud , to se však nikdy nenaplnilo a soud plnil tuto úlohu jen pro královská m sta. Vydáním zákoníku se pravomoc soudu rozší uje a stává se hlavním poradním a odvolacím orgánem pro všechna hrdelní Práva. Nižší instance žádají o tzv. *Práwnj Nau enj* v p ípad nejasností a složit jších spor .⁹⁶

4. 3. Právn -historický p ínos

Josefína se v žádném p ípad nedá považovat za revolu ní trestní zákoník, jedná se spíše o dovršení evoluce st edov kého trestního procesu. Navzdory tomu m la Josefína významný vliv na další právní vývoj.

95 URFUS, Valentin. *Císa Josef I.: nekorunovaný Habsburk na eském tr n*

96 ZDEN K, Václav. *D jiny král. appella ního soudu na hrad Pražském, nyní vrchního soudu v Praze od roku 1548-1933*

Smyslem vydání Josefíny nebylo právo významně změnit, ale ucelit ho a unifikovat.

Množství hrdelních Práv na českém území spolu s nejednotnou právní materií způsobovalo zásadní rozdíly zejména v právním řízení. Zákoník se tedy ve většině svého textu zabývá právní procesní složkou, což lze pozorovat i na nejčastějším výskytu derogací na řízení, která se vztahují na ta, která starší regionální právní obyčejně.

Profesionalizace hrdelních Práv je průvodním jevem unifikace procesní složky trestního práva na našem území. Rozšíření hrdelních Práv má často negativní dopad na jejich odbornost a většina soudců je obsazena právními laiky. Josefína se tak jeví nejen jako zákoník, ale i jako učebnice práva. Tyto detailní popisné pasáže někdy přerůstají až v quasikriminalistický návod. Skutečnost, že se jedná o zákoník širší Práva a pro právní laiky je podpořena i četností konkrétních příkladů.

Zřejmě nejdůležitějším pozměněním Josefíny pro další trestní právní vývoj 18. století bylo rozšíření pravomocí apelačního soudu. Po více než 150 letech od svého založení tak apelační soud získává alespoň část z jeho původně zamýšlených pravomocí a stává se hlavním odvolacím a poradním orgánem v trestním právním řízení.⁹⁷

4. 4. Zastaralost

Jak jsem již výše zmínil, Josefína se dá považovat za dovršení evoluce středověkého trestního práva, tato skutečnost se odráží i v zachovávaném dědictví středověkého procesu.

Trestní řízení je inkvizitní proces, během kterého není zjištěna žádná strana, ale pouhým vyslychaným (*inquisitem*).

Zákoník požaduje se zločinů a zločinů, spáchaných s úmyslem aj. V případě zločinů je postupováno zvláště ostře, a zločin je dosaženo za obzvláště silné tortury, která je zdůvodněna údajnou chytrostí zlého ducha.⁹⁸

97 ZDENEK, Václav. *Dějiny královského apelačního soudu na hradě Pražském, nyní vrchního soudu v Praze od roku 1548-1933*

98 §30 13. Artikulu a jiné

Zákoník uvádí pouze demonstrativní výčet trestných činů a umožňuje použití analogie práva.⁹⁹ Důkazy mají především stanovenou váhu a proiznání je považováno za nezpochybnitelný úsvětující důkaz.

Trest nemá trestaného napravit, ale odstrašit ostatní od podobného jednání, z toho důvodu je většina pokut hrdelních.

4. 5. Problematika platnosti Caroliny

Josefína několikrát uvádí jako svůj podporný zdroj trestní zákoník Karla V. vydaný v 16. století.¹⁰⁰ Toto odvolávání se na Carolinu (Constitutio Criminalis Carolina) je v jistém ohledu sporné.

Provodní Carolina měla územní působnost vztahenu na Svatou říši římskou a na našem území oficiálně neplatila a dále se tak stává součástí českého práva až vydáním Josefíny. Nelze to však vykládat jako zavedení Caroliny v plném svém rozsahu.

Tento zvláštní stav byl způsoben provedením zákoníku. Josefína je do jisté míry výtahem svého předchůdce (Constitutio Criminalis Ferdinanda) vytvořený list pro potěbu země koruny české. Jedná se tak o formu importu německého práva, jehož součástí je i Carolina, na naše území.

⁹⁹ §46 19. Artikulu a jiné

¹⁰⁰ např. §46 19. Artikulu

5. Závěr

Josefína je z dnešního pohledu nesmírně krutý zákoník středověkého charakteru, přesto však sehrála důležitou úlohu při vývoji právního systému na našem území. Přínos netkví v rozvoji samotné právní vědy, ale ve snaze ucelit právní praxi a připravit tak základy pro další trestní právní vývoj.

Zdroje:

JOSEF. *Geho Milosti ržimského cýsa e, vherského a českého krále, ec. Jozeffa Prwnjho. Arcy-knjžete Rakauského, ec. pána nasseho negmilostiw gssýho. Nowé práwo vtrpné a hrdeľnj, pro kráľowstwj České, margrabstwj Morawské a knjžetcstwj Sleské. Anno MDCC. VIII.* [online]. Wytisst no w Praze: D di w Jana Karla Ge ábka, 1708, [10], 90, [12] s.

MALÝ, Karel. *D jiny eského a eskoslovenského práwa do roku 1945.* 4., p eprac. vyd., (v nakl. Leges, vyd. první). Praha: Leges, 2010, 640 s. ISBN 978-80-87212-39-4.

ADAMOVÁ, Karolina a Ladislav SOUKUP. *Prameny k d jinám práwa v eských zemích.* 2. upr. vyd. Plze : Vydavatelství a nakladatelství Aleš en k, 2010, 362 s. ISBN 978-80-7380-271-4.

URFUS, Valentin. *Císa Josef I.: nekorunovaný Habsburk na eském tr n .* 1. vyd. Praha: Libri, 2004, 172 s. ISBN 80-7277-211-2.

KAŠPAR, Jaroslav. *Úvod do novov ké latinské paleografie se zvláštním z etelem k eským zemím.* 3. p eprac. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, 144 s.

Reskript císa e Josefa I., 1707, dostupný též z: <http://intranet.cvut.cz/cs/historie/reskript>

ZDEN K, Václav. *D jiny král. appella ního soudu na hrad Pražském, nyní vrchního soudu v Praze od roku 1548-1933.* Praha: Knihovna vrchního soudu, 1933, 78 s., [iv] l. obr. p íl.

P íloha:

Švabach:¹⁰¹

	Švabach - novogotické písmo tiskové	
	Majuskuly	Minuskuly
A	Ɑ	a
Ä	Ɱ	ä
B	Ⱳ	b
C	ⱳ	c
D	ⱴ	d
E	Ⱶ	e
F	ⱶ	f
G	ⱷ	g
H	ⱸ	h
CH	ⱹ	ch
I	ⱺ	i
J	ⱻ	j
K	ⱼ	k
L	ⱽ	l
M	Ȿ	m
N	Ɀ	n

	Švabach - novogotické písmo tiskové	
	Majuskuly	Minuskuly
O	Ɀ	o
Ö	Ɀ̄	ö
P	Ɀ	p
Q	Ɀ	q
R	Ɀ	r
S	Ɀ	ſß
Š	Ɀch	ſſ
T	Ɀ	t
U	Ɀ	u
Ü	Ɀ̄	ü
V	Ɀ	v
W	Ɀ	w
X	Ɀ	x
Y	Ɀ	y
Z	Ɀ	z

Titulní strana Constitutio Criminalis Josephina:

Šn rování:¹⁰²

Pale nice:¹⁰³

102 Constitutio Criminalis Theresiana
103 Tamtéž

